

NOVE HIMERE

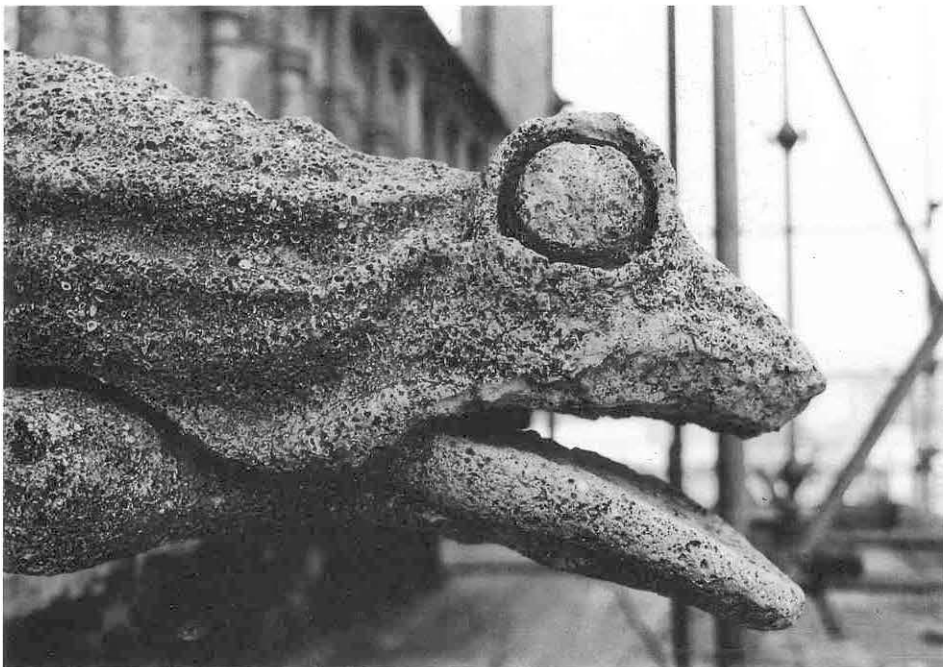
MALI DOPRINOS OBNOVI ZAGREBAČKE KATEDRALE

ŽELJKA ČORAK

Obnova katedrale zahtjeva poznavanje povijesnih razdoblja, njihovih izražajnih oblika, materijala i tehnika; vladanje rukotvornim vještinama, odnosno usklađivanje strojevne prakse i rukotvornih standarda; raspolaganje materijalima prikladnima za nadoknadu i sukladnima za kontekst. Svemu je tome često vrlo teško udovoljiti. Materijali iščezavaju, tehnike se zaboravljaju, ekološki se uvjeti pogoršavaju. Dolazi, zatim, nerijetko do sirenskog zova svemoćnih surogata, kojima se bez velikih napora mogu izvoditi "plastične operacije", zamijeniti težine lakoćom, autentična tvar oslikanom maskom, skupa jedinstvenost jeftinoćom replike. U takvoj situaciji bitno je održati kriterije: onu visinu zahtjeva koja je katedrale unutar urbanih zajednica činila mjerilima vrijednosti, b i ć i m a v r i j e d n o s t i. I s druge strane: bitno je shvatiti da suvremena spoznaja ne dopušta više "spontano" ponašanje prema baštini. Ondje gdje se može sačuvati i obnoviti staro umjetničko i povijesno svjedočanstvo, nema opravdanja za odstupe. Ondje gdje

to nikako nije moguće, kontinuitet djela treba očuvati upravo u visini zahtjeva za autentičnom umjetničkom kreacijom.

Obnova zagrebačke katedrale čekala je, tako reći, stotinu godina. Jer nema katedrale koja je dovršena i koja se kao dovršena može prepustiti tijeku vremena. Katedrala je ostvarenje u stalnom procesu. Tek što je dovršena, na njoj radionice mogu započeti s poslom. Nažalost, stoljeće svoje samoće, a posebno zadnjih pola stoljeća svoje samoće, zagrebačka je katedrala vrlo skupo platila. U prvoj polovici dvadesetoga nam vijeka funkcionalizam nije pokazivao nimalo afiniteta prema njezinoj liku, koji je uvjetovan funkcijom simbola i porukom memorije. Štoviše, predlagano je njezino skraćivanje na dopustivu "fazu nedovršenosti" Nôtre-Dame. Druga polovica stoljeća donijela joj je pak intenzivno industrijsko zagađenje. Epiderma katedrale, skulpture, arhitektonska plastika, razjedena je do nečitljivosti i neprepoznatljivosti.

Bolléova žaba prije Fabrisove obnove, 1993. (foto: Zorislav Horvat)

Tuga njezinoga osipanja visoka je stotinu i pet metara. S te visine katedrala rominja poput kišice. I dok je jadan arhitekt Bollé, uza sve ostalo, trpio i optužbe zbog lošeg izbora kamena, dotle taj isti kamen u Mariji Bistrici, u svojoj ljepoti svoje žučkaste i porozne topline, napijen žive svjetlosti, stoji kao da je danas postavljen. I svjetočič će kako je katedrala izgledala jer se toj njezinoj ljepoti nikada više nećemo moći približiti.

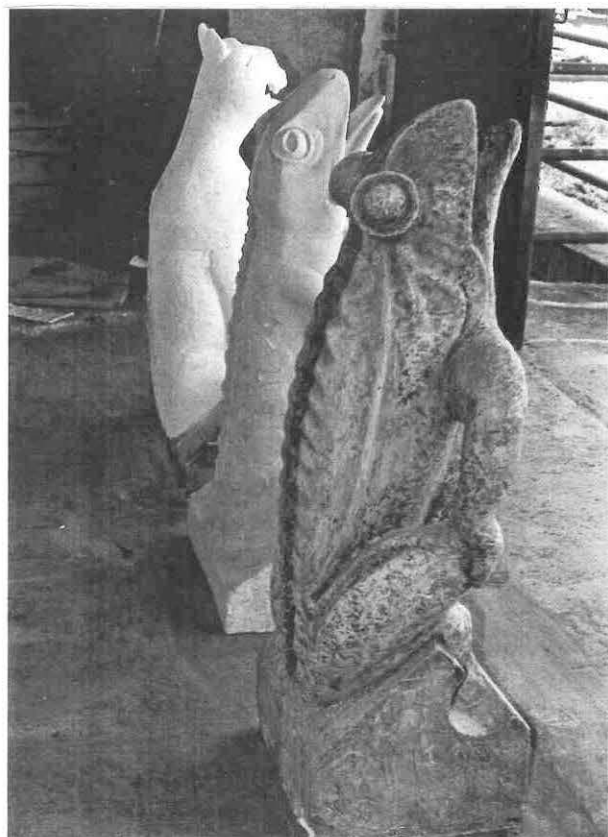
Na katedrali, ovakvoj kakvu smo je zatekli i u kakvoj prepoznajemo remek-djelo kontinuiteta od gotike do neogotike, od historije do historicizma kao poglavlja historije, izvršeni su u naše doba neki žalosni i pogrešni zahvati. To je u prvom redu zamjena glaziranog crijepa na krovu bakrenim limom - čime je znatno okrnjena estetska cjelovitost objekta i njegovo urbano djelovanje. No, čini se da polako dozrijevamo prema uvažavanju svoga blaga. U obnovi epiderme katedrale ipak se nastojalo ići za što bližim materijalom, kao i za nadzorom plastičkih pojedinosti i izvedbene tehnike. Premda potraga materijala nije odmah urodila idealnim rezultatom, i obnova je proces učenja, a uz mnogo dobre volje i napora i sa strane Crkve, i sa strane stručnjaka, i sa strane izvođača, posao obnove, koji nažalost ima dugu perspektivu, postajat će, nadajmo se, sve uspješniji.

Među najoštećenije elemente katedrale svakako spadaju oni najistaknutiji dijelovi: vodorige, visoki puk himera što ih je u neiscrpnj maštovitosti Bollé odsanjao nad Zagrebom.

Neke od njih, one najniže, do kojih se obnovom sada doprlo, pretvorile su se u bezoblične grudve i sige. Postavilo se metodološko pitanje, što učiniti. Poznat je slučaj kad je putujući cirkus pred katedralom vezao šatore za zlatne anđele na fontani, pa je jedan anđeo stradao. Prilikom obnove te fontane novi je anđeo naprosto odliven prema jednom od preostalih. Rezultat je uspješan, a i nije ništa riskirao. Jednako su se tako iščezle vodorige mogle odliti ili otklesati prema preostalim, sačuvanim ili sačuvanijim primjercima. No, tu se upravo ukazala prilika za ispit svijesti o katedrali kao izrazu vrhunske ambicije, najzahtjevnije mašte i djelatnog sna. One vodorige koje su se mogle nadopuniti prema preostalim elementima "kostura" nadopunili su kipari Nesto Orčić (četiri figure) i Vinko Fabris (poznatu Bolléovu žabu). I ta "dograđivanja", ma koliko težila za vjernošću izvorniku, donekle su i njihove kreacije. Ali za one himere koje su posve iščezle Odbor za obnovu katedrale, na prijedlog svoje stručne komisije, organizirao je pozivni natječaj.

Izvor Oreb: skica za vodorigu cvrčka, 1993. (foto: Leos)

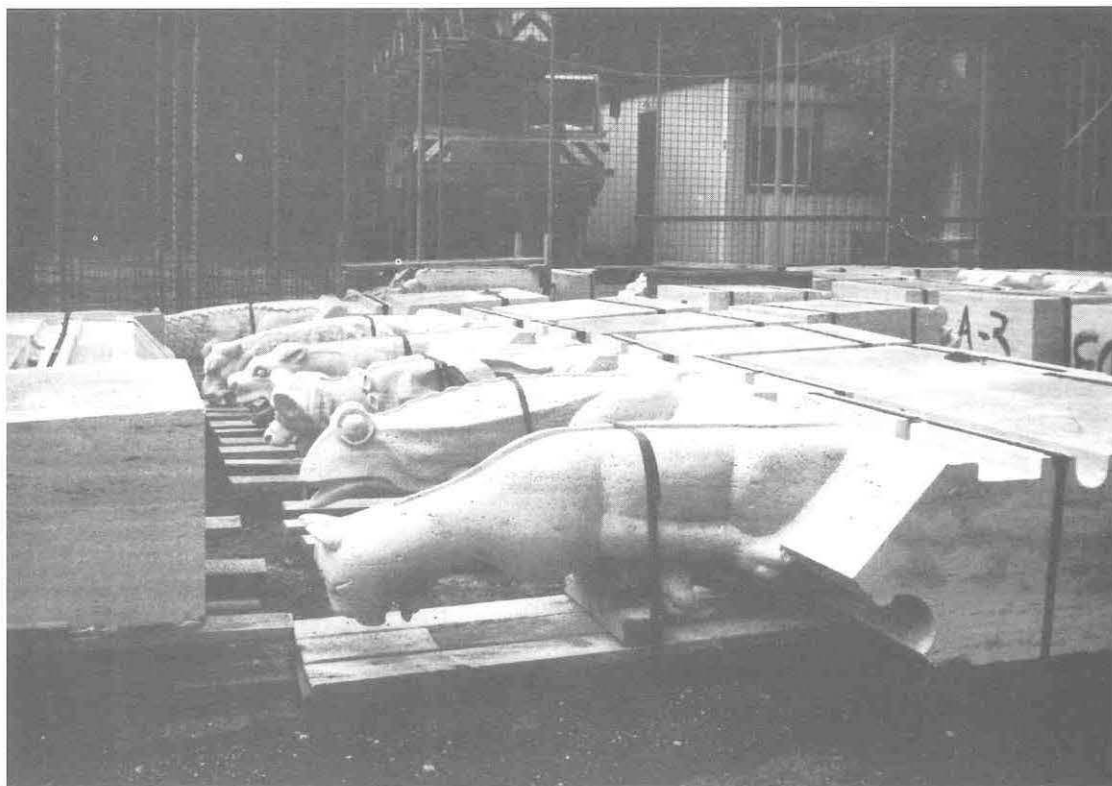
Bollé (Fabris): Žaba, Oreb: Dažddevnjak, Lončarić: Mačka, 1994.

Među pozvanim kiparima bili su Nesto Orčić, sad već pokojan i neprežaljen, i Vinko Fabris - obojica angažirana na obnovi arhitektonske plastike katedrale; zatim Branko Ružić, koji je poziv otklonio; zatim Zvonimir Lončarić i Izvor Oreb - oba oblikovatelja koja su u svom prethodnom radu pokazala sklonost prema fantastičnoj, možda bi se moglo dodati: narativnoj i humornoj, ljudskoj i životinjskoj skulptorskoj tematici. Zadaća je bila da se užive u svijet Bolléovih himera, da se drže mjerila i funkcije, a u svemu ostalome sloboda im je bila potpuna. Tako su mogli birati i bića prema vlastitom afinitetu, proširujući historicistički repertoar čudesnog životinjstva. Rezultati natječaja bili su vrlo zanimljivi. Sva četvorica kipara ostvarila su vrijedne rezultate. Fabris, bliži poticajima sa same katedrale, držao se "svečanijih" životinja - njegovo je djelo lavica gotovo demonskih gena. Lončarić i Oreb, međutim, izravnije su osluhnuli nagovor vlastitih naravi. Oreb je u skicama rasprostrio cijeli repertoar gotovo franjevački poniznih, pretežno mediteranskih životinja. Među njima cvrčak, riba, sova, daždevnjak ... Izabran je daždevnjak koji sada svojim dobroćudnim buljookim sljepilom stražari na istočnoj strani galerije južnoga tornja. Zvonimir Lončarić, pak, odlučio se za mačku. Mačka je vrazja i tajanstvena već po sebi, pa joj nije bilo potrebno presađivanje tuđih obilježja. U izvornoj zamisli mačka je na leđima nosila mačkicu, postajuću mali

arhitektonski sklop. Zbog jednostavnije izvedbe taj je motiv nažalost otpao. No, Lončarićeva mačka pridonijela je katedrali drugu pojedinost, tajnu i nevidljivu svakome osim onome tko se, popevši se na galeriju, sagne i pogleda pod njezin trbuh. Mačka, naime, nosi ribu. Zvonimir Lončarić zvan Riba tako se potpisao poput srednjovjekovnog majstora; tako je radio na nevidljivom, vjerujući u njegov smisao, tako se na visini nasmiješio dragom Bogu. Tako se neizvjesno oporučio dalekim gledateljima kojih će možda biti, a možda neće biti, i koji možda više neće znati ni njegova imena ni nadimka.

Bez obzira na to što je, zbog neiskustva o odnosu modela i strojne obrade, rezultat hladniji i sveukupno manje savršen nego što je mogao biti (i nego što će u budućim zadaćama biti), i sam Bollé ne bi mogao biti zadovoljniji nad novim stanovnicima katedrale. Pridošli su poštujući njegovu scenografiju i režiju, vjerni njegovu duhu i smislu, a zastupaju svoje autore, njihova unutrašnja i vanjska podneblja.

Samo četiri himere: katedrala je ostala stara, a postala je nova. Nije ponižena replikama, nego je Bollé stekao četiri pomoćnika. Svoju okomicu i svoju škrinju zavjetnu pogladili smo tamo gdje ju je najviše boljelo.

Niz novih i obnovljenih vodoriga prije ugrađivanja na prvu galeriju, 1994. (foto: Krešimir Tadić)

Summary

Željka Čorak: "The New Chimeras. A modest contribution to the restoration of Zagreb Cathedral"

The restoration of the Cathedral in Zagreb must catch up with a century of comparative neglect. A cathedral requires continuous (re)making, and the moment it is finished, work on it must begin anew. However, the Zagreb cathedral was left alone for an entire century, especially during the fifty years following World War II. In the first half of this century the ideology of functionalism was rather indifferent to the symbolic function of this repository of our memories, and the second brought intense industrial pollution.

We are now paying dearly for this neglect. The "skin" of the building with its sculptures and architectural decoration has been tragically corroded and rendered unreadable and unintelligible. From its height (105 meters) its sorrow seems to fall down in a constant thin plaster drizzle. Her last architect, Hermann Bolle, was accused of choosing the wrong kind of stone for its reconstruction. But, on the pilgrimage

church of Marija Bistrica, out in the country, the same stone shows no sign of wear. Shining in all the beauty of its warm and porous colouring, as if saturated with golden light, the church in Marija Bistrica remains the only reminder of the way the cathedral used to look and will never look again.

Among the greatest victims of deterioration are its gargoyles, a host of chimeras placed by Bolle, in a burst of creativity high up on the church structure. Those figures, placed in the bottom rows, and just now attained by the renovators, have been reduced to a shapeless mass. They are a true challenge for our restoration service, a test for our involvement and ambition. Up to now, the results have been quite satisfactory. Every figure which offered enough "to go on", was reconstructed by expert sculptors: four human figures by Nesto Orcic, and Bolle's famous frog by Vinko Fabris. The chimeras which had completely deteriorated were replaced with new figures made by a team of artists selected by the Cathedral Restoration Committee (Vinko Fabris, Zvonimir Lončarić and Izvor Oreb) who have all produced fine and interesting work.

Zvonimir Lončarić: skica za mačku, 1993.